

СЛИЧНОСТ ТОПОНИМА У ПИВИ И РИЈЕЦИ ЦРНОЈЕВИЋА

Када човјек дође до сазнања да се у два, прилично удаљена краја, налази велики број истих или сличних топонима, још ако се зна, да су слично распоређени у истом географском правцу, не може а да се не упита да ли је по сриједи пука игра случаја или је неко томе „кумовао“. У нашем случају прије би се могло рећи да је ријеч о овом другом. Науци је већ познато да досељеници новом мјесту или окружењу дају називе које су имали у свом завичају, како би трајно сачували успомену на њега. Нама није познато ко је у овом случају био „кум“, ко се пресељевао, да ли из Пиве у Ријеку Црнојевића или обратно, али неке чињенице указују да је било и пресељавања и „кумовања“.

Када се пажљиво проуче топоними, дало би се закључити да је пресељавање текло из Ријеке Црнојевића у Пиву, мада би то било мало нелогично. На ово упућују називи називи за извор „камени точак“ и „точак“, који су чести у Ријечкој и Црмничкој нахији док се у Пиви налазе само на два мјеста. У Пиви су уобичајени називи: извор, врело, студенац, поток, поточић, ријека, бара, пишталина, жива каменица или према направи, на извору: корита, чесма или стублина. Интересантно је напоменути да се један извор у Пиви назива „камени точак“ баш на подручју бившег „Цемата Радоње Црнојевића“¹, док је други „точак“ на подручју цемата његовог рођака Бранислава Криваче у Стабнима.² Но, о овоме касније.

Када сам упоређивао сличности топонима за основ сам узео три назива: Сињац — мало насеље, Око — извор (вир) и Варда — брдо, брдашце, који су једнако распоређени и у Пиви и у предјелу Ријеке Црнојевића, а имају и иста значења. Југоисточно од ових топонима, у оба краја, ређају се називи:

у предјелу Ријеке Црнојевића
Сињачка ријека — ријека
Сињачка главица — брдаш-
це, узвиш.

у предјелу Пиве
Сињачка ријека — ријека
Сињачка главица — брдаш-
це, узвиш.

Рудина — ливада близу воде
Посељани — насеље близу
воде

Сељански вир — вир
Сељански луг — луг
Дубова — насеље
Комарно — насеље

Комарштак — брдо
Водичке греде — брдо
Буковик — насеље
Врањина — острво, насеље

Крушевица — насеље близу
воде
Ком — острво у језеру
Ријека — насеље са околином

Руднице — насеље близу воде
Сељани — насеље близу воде

Сељански вир — вир
Сељанске ливаде — ливаде
Дуба — насеље
Комарница — кањон са на-
сељем

Комарничке греде — стијене
Водице — насеље
Буковац — насеље
Врањак — брдашце близу
воде

Врањска пећина — пећина
Врањештак — шума
Вранићи — ливада
Крушево — насеље близу
воде
Ком — брдашце близу воде
Ријека — насеље са околином

слични или исти топоними у ближој околини у разним правцима

Врбица — рјечица
Лисињ
Сиљеви до

Сјенокос
Међеба
Стране
Соко
Плоче
Граб
Голија
Костића главица
Кулина
Пандурица
Стубица
Раван
Торина

Врбница — ријека
Лисина
Сиљеви до
Сиљева гора
Сиљева пећина
Сјенокос
Међеба
Стране
Соко
Плоче
Граб
Голија
Костића главица
Кулина
Пандурица
Стубица
Раван
Торина

Бранислав Ђурђев, *Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена*, Црногорска академија наука и умјетности, Титоград 1984. године.

²Обрен Благојевић, *Пива*, Српска академија наука и уметности, Београд 1971. године.

Ако би се пажљиво проучавали и микротопоними у два краја, вјероватно би се нашло и више истих или сличних, али сам сигуран да их је довољно и оволико за закључак да би се требало позабавити њиховим настанком. Тим прије што би то могло будућим истраживачима да разјасне, до сада мало познато историји, присуство Црнојевића у Пиви. Да ли са овим има везе старо предање у Пиви о браћи Руђу и Бранилу — родоначелницима већине пивских братстава? Да ли су Љешевихи у Пиви директни потомци Љеша (Алексе) Црнојевића? Да ли је Радован Перовић — Тунгуз посједовао оригиналну србуљу која му је послужила за приповјетку: „Из једне Србуље”,³ а која говори о присуству Црнојевића у Пиви? Да ли се као поуздани могу узети преписи турских дефтера из 1477. године, гдје се помиње: „Џемат Радоње Црнојевића у Пиви”?

Овим питањима дуго се бавио академик Обрен Благојевић и своје виђење описао у књизи „Пива”. Треба напоменути да он није у току прикупљање грађе за ту књигу посједовао поменуће преписе турског дефтера, нити знао за ову сличност топонима. Јер, да је ово двоје имао при руци, сигурно је да би се више позабавио приповјетком Радована Перовића — Тунгуза. Ево њеног основног садржаја:

Под рушевинама прастарог манастира у Херцеговини наведена је, написана босанчицом, јазијом, на зечини, једна стара србуља, која се, како пише Перовић, „од доба тог, као најдрагоцјенија залога и амајлија чува у дому оца мог и дједова мојих”. Србуља говори о томе како је у Жабљаку, на двору банвојводе Стефана Црнојевића, господара Зете, Брда и Дукаћина, живио његов млађи брат, син војводе Радича Црнојевића, Љјеш Црнојевић. Био је веома моћан властелин, а уз то главни ослонац и савјетник брата Стефана. Умро је у 80. години и сахрањен на острву Кому, у Скадарском блату, у црквици коју је сам подигао. Оставио је три сина: Која, Руђа и Бранила. Када су Турци угрозили Зету, Љешеве синови су узмакли на Ловћен, али се Која убрзо спустио у Обод и ту остао са Ивановом Црнојевићем. Руђо и Бранило обрате се свом ујаку, херцегу Стјепану, и од њега добију дозволу да се настане у његовој земљи, па преко Бјелица, Бањана и Голије дођу у Пиву, код Херцегова сина Владислава на Шћепан-пољу. Овај им да замак на Градини изнад Стабана и дозволи им да могу куповати земљу и стоку по Пиви. Пошто су браћа донијела доста злата, покуповали су доста земље у Стабнима, Јабуци (Ораху), Плужинама, Лисини и Ковачима, а такође око 500 оваца и коза и много друге стоке. Херцег Стјепан именовоа је Бранила заповједником над десет хиљада оклопника и повјерио му наплату царине код скеле на Тари и Неретви. Руђо је био учеван и знао је грчки,

³Радован Перовић-Тунгуз, *Из једне србуље*, објављено у низу бројева „Босанске виле” за године 1908. и 1909, Сарајево.

италијански и арбанашки, па је раније бивао и у зетском посланству у Напуљу и Венецији. Имао је великих заслуга и за измирење у Херцеговој породици. Као таквог, њега је митрополит херцеговачки поставио за протопопа над Пивом, Гацком, Прекотарјем и Дробњаком.

Браћа Руђо и Бранило имали су по више синова, од којих се у србуљи помињу два најстарија сина Руђова: Грдоје и Хрвоје и два Бранилова сина: Кривача и Борило. Приповјетка се даље наставља описивањем предања која већ одавно постоје у Пиви.

У предањима Пивљана не зна се тачно одакле су се и када доселили Руђо и Бранило. Најчешће се каже да су се доселили из Бањана, али се помињу и Мостар, Призрен, Косово и друга мјеста.

Академик Благојевић, уз свестрану анализу Петровићеве приповјетке, каже: „И ако је ова наводна србуља, наравно, плод ауторове маште интересантно је да је она заснована на низу заиста историјских околности, које је Тунгуз, очевидно, добро познавао и које су му, уз учешће народног предања, и послужиле као окосница казивања. Наиме, војвода Љеш (Алекса) Ђурашевић који се помиње у једном акту Дубровчана од 21. 08. 1403., о коме говори и Жиречек, не само што је историјска личност, из прве половине XV вијека, већ је заиста био у неком блиском сродству са Радичем Црнојевићем па можда и његов син, а поуздано брат такође властелина Ђурђа Ђурашевића — Црнојевића. Браћа Ђурђе и Љеш Ђурашевићи — Црнојевићи били су господари Горње Зете. Најстарији од четири Ђурђева сина био је Ђурашин, други Стефан (Стефаница) Црнојевић, отац Ивана Црнојевића, посљедњег господара Зете прије њеног пада под Турке 1496. године а трећи је био Којо (Којчин) док се за најмлађег не зна. Црнојевићима су се прозвали тек око 1425. године. Док за потомство Ђурђево историја има тачне податке, за Љеша још није утврђено да ли је имао дјеце ни шта је са њима било а Благојевић даље наводи низ историјских чињеница које налазимо и у Перовићевој приповиједи позивајући се и на турски дефтер из 1476/78. године, гдје се у цемату у Стабнима помиње Вукосав Кривача, „и то не као обичан члан цемата, већ се посебно истиче као једини посједник двије велике баштине“. Да се подсетимо: код Перовића је Кривача Бранилов син, на подручју овог цемата један извор именује се као „точак“ а у непосредној близини су топоними: Врбница, Дечић и Лисина, а сличне, или исте називе налазимо на подручју Ријеке Црнојевића.

У завршном дијелу расправе око свега овога Благојевић каже:

„Симптоматично је да је Пивском манастиру дато исто име (слава) Успеније свете Богородице, које има и Цетињски манастир, а он је, познато је, задужбина Црнојевића. Књаз Ни-

кола, који је неоспорно, за оно вријеме, добро познавао прошлост нарочито традицију свих црногорских племена и њихових братстава, а могао му је бити доступан и какав сада непознат материјал, у свом „Пивском колу”, Љешевиће и Гаговиће назива властелом. Можда би се и тиме, поред несумњиво других, реалних разлога, могло објаснити и резервисано држање посљедњих Петровића према војводама Шћепану и Жарку Љешевићу, тим прије што је познато да је Пивски манастир, прије разних палевина, посебно оне од 1876. године, и одношења великог дијела његових књига на Цетиње, био у старим документима много богатији”.

У оним мутним временима борбе око посједа између домаћих господара деспота Бранковића из Србије, Црнојевића из Зете и Косача из Херцеговине, међусобно, и против Турака и Млечана, Херцег Стјепан је, како каже историчар Божић,⁴ „обећавајући ситне посједе привлачио зетску властелу на своју страну”. Међу том властелом помињу се и Калођурђе Ђурашевић — Црнојевић и Никола Љешевић — Црнојевић. Самог Ивана Црнојевића његов отац Стефан морао је дати у таоце Херцегу Стјепану, па је код њега провео пуних десет година (1442-1452), а касније се оженио кћерком херцеговом Маријом.

Да је поменути Никола Љешевић — Црнојевић родоначелник данашњег братства Љешевић у Пиви са сигурношћу се не може тврдити, али се у Пиви зна: да су једно од најстаријих братстава у пивском крају, да су првобитно били насељени на земљи гдје је касније направљен Пивски манастир, а по том се пресељавали — најприје у оближњи Сињац а касније у Плужине, Горанско, Будањ и Брљево. Углавном су посједовали најљепша и најплоднија имања у Пиви. Одувијек су се рачунали властелом и у братству су имали велики број црквених веледостојника и војвода. Посједовали су велики број турских фермана са разним повластицама.

Ако узмемо да су тачни подаци из преписа херцеговачког дефтера из 1477. године, који је објавио професор Ђурђев, онда се, без сумње, може претпоставити да су, ипак, Црнојевићи живјели у Пиви. Ради потпунијег увида читалаца у материју о којој је ријеч, преносимо превод поменутог дефтера.

„Демат Радоње „Веледи Чирне” Црнојевића (?)⁴
Споменути, Рајан „Веледи Чирне” (Црнојевић), Радао син Војихне, Брајко син Војихне, Радан син Војихне, Бојко син Војихне,

Кућа 13

(Упис са стране фотографисан у цјелини, па је немогуће прочитати).

⁴ Иван Божић, *Историја Црне Горе од 1385. до пада под Турке*, у рукопису.

Вукас син Војихне, Обрад син Михајла, Радосав син Михајла, Влатко син Милана, Ратко син Вукашина, Ђураш син Цватка. Самци: Иваниш син... (написано Виран), Ђураћ брат Ђураша, Радоња син Војихне.

Кућа 3

Баштина споменутог Радоње је ово што се спомиње: њиве по имену Папратница и Орашје, баштина по имену Мучиница у селу које се зове Гуја у мјесту које се зове Пива, у катуну по имену Црна Гора, у мјесту по имену Биоково мезра (mezgea) по имену Вранић”.

Под фуснотом Ђурђев објашњава: ¹⁴„пише велед — и Чирне, а тако се у црногорским дефтерима из XVI вијека пише име династија Црнојевића. У овом дефтеру се Иван Црнојевић назива Чирне Оглу (Два дефтера из времена Скендер-бега Црнојевића I, Сарајево 1968, 24).

Од поменутих топонима у дефтеру, до данашњих дана су задржани називи: Папратница(садашње Папратиште, а могућ је и слаб превод), Гуја, Орашје, Вранићи, а старији мјештани овога краја памте да се садашња Муратовица звала Мучиница. Када је ријеч о катуну, који је у дефтеру именован као Црна Гора, намеће се питање: да ли се ради о катуну какав је у данашњем облику, или о катуну ондашњег времена. Да би ријешили ову дилему, послужимо се тврдњом Ђурђева: „Иначе, израз цемат значи заједница и може имати врло различиту садржину, али у овом дефтеру је сасвим јасно да, цемат у попису влаха Херцегове земље значи катун.⁵ Из овога произилази да се цемат Радоње Црнојевића у Пиви звао Црна Гора. Ако би са сигурношћу могли тврдити да се, заиста ради о Црнојевићама и називу цемата Црна Гора, онда би се лако дало закључити ко је „кумовао” топонимима у Пиви. Ако узмемо да се ради о катуну данашњег облика, тешко би било повјеровати да им је он био на доста удаљеној, Малој Црној Гори, или пак у Старој Црној Гори. Иначе, на цијелом подручју поменутог цемата, који се простирао на простору садашњих села: Забје, Сморијечно, Горанско, Сињац, Орашје и Око — извор ријеке Пиве, постоје врло видни остаци старе насеобине. Посебно су интересантни они у селу Смријечну, у близини мјеста званог Црновор, гдје се налазе трагови кућа прављених у два реда, а између њих остаци калдрмисаног пута. Недалеко од ове, назовимо је улице, налази се неколико разбацаних омеђина, међу којима се истиче једна великих димензија, за коју је везано предање да је била ковачница. Отуда и топоними на том подручју: Ковачева главица и Ковачуше.

И поменути дефтер и народно предање говоре о још неким чињеницама које указују на могуће присуство Црнојевића у Пиви:

⁵ Бранислав Ђурђев, Н. род.

- а) У џемату се помиње њива Папратница (Папратишта) на којој се налази извор, назван „камени точак” — назив који је, вјероватно, пренесен из Ријечке или Црмничке нахије;
- б) У близини Црновора (Црна Гора?) налазе се топоними Стеванчин опланак и Стеванчина пећина. Ово треба читати као Стеваничин опланак и Стеваничина пећина, јер се у Пиви слово „ф” често изговара као „в”. Очито је да су топоними добили име по неком Стефаници, али то име у Пиви уопште није познато — једино знамо да се помиње у династији Црнојевића;
- ц) Имена Ђураћ и Ђураш једино се помињу у џемату Радоње Црнојевића, а не помињу се ни у једном другом џемату које су објавили Ђурђев и Благојевић. Та имена су честа у братству Црнојевића;
- д) У дефтеру се помиње њива Орашје, као саставни дио имања Радоње Црнојевића. Она се налази у самом срцу Пиве, у близини Сињца, Варде и Ока — извора ријеке Пиве, гдје је, касније, саграђен Пивски манастир. Старо предање у Пиви каже да су се ту најприје доселили Љешевићи;
- е) На подручјема која су обухватили џемати Радоње Црнојевића и његовог рођака Бранислава Криваче да се примијетити да су занати били јако развијени. На првом биљежимо топониме или презимена: Ковачи, Бакрачи, Лучићи, а на другом: Седлари, Туфегџићи (пушкарџи), Сукновићи, Мостићи и Кулићи. Да ли је то дјело богате браће Руђа и бранила, за које можемо претпоставити да су били Црнојевићи?;
- ф) Приликом прикупљања грађе за књигу „Фолклор Пиве” забиљежио сам и једну пјесму која је, вјероватно, настала на тлу Ријечке нахије:

Гледала сам са Шинђије⁶
 куда Шинђи војска вата
 све од Дрима па до Блата
 и Жабљака узданице.

Очито је да је пјесма пренесена, као и топоними. Поред поменуте, у Пиви постоји више лирских пјесама о ријечи Бојани него о сопственој ријечи Пиви. Како то објаснити?—

Сав до сада, расположиви материјал упућује на то да су Црнојевићи заиста живјели на подручју Пиве и да је Перовић -Тунгуз заиста имао оригиналну србуљу по којој је и написао приповјетку „Из једне србуље“.

Отуда би се дали лакше објаснити и поријекло братства Љешевић у Пиви и сличност топонима у ова два краја.

⁶ Шинђија — Шинџон, мало насеље у близини Ријеке Црнојевића, или Шинђија — брдо у близини Скадра.

Као што сам већ напоменуо, у овом раду превасходно ми је био циљ да објединим сав расположиви материјал у вези са овом темом, како бих олакшао будућим истраживачима да што прије дођу до потпунијег сазнања — колико о тачностима турског дефтера из 1477, 1476/8, Перовићеве приповијетке "Из једне србуље", Благојевићевић и Божићевих историјских сазнања, толико и о сличностима топонима и неким лирским записима.

МИЛУН П. ТАДИЋ